

अथ

४२
७

चमत्कारचिन्तामणिः

४२
७

नारायणविरचितः

Chamatkar Chintamani

४२
७

X

४२
७

चमत्कारचिंतामणौ प्रारम्भः पञ्चसखा ॥१६॥ ७७

४२
७ ✓

X

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ गणेशं शिवं भास्करं रामचंद्रं भवानीं परां म्यायदीकां सुरम्यां ॥ वम।
 त्कारचिंतामरौर्देवदेवि प्रमोदाय धर्मेश्वरः संवदतीति ॥ १ ॥ अथ लग्नभावकुराडलिकायां जात
 कोक्तभावफलज्ञानाय च मत्कारचिंतामरिणिविवक्षुर्नारायणचार्यः प्राक् शीघ्रतननिर्विघ्नपरि
 समात्यर्थं श्रीकृष्णप्रणामरूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यायेति वदति ॥ लसत्पीतपट्टावरं कृष्ण
 वंदं मुद्राराधया लिङ्गितं विधत्ते ॥ घनं संप्रणम्या नारायणारख्यं शुभमत्कारचिंतामरिणं संप्रवक्ष्ये ॥
 अत्रास्मिन् ग्रन्थारंभसमये नारायणानामावाये हलसंघो भूमानपीतवर्णं पट्टावरं यस्पतं विधत्ते
 घनं मेघमिव राधया लिङ्गितं ॥ कृष्णवन्दमिवाल्पादकं श्रीकृष्णं संप्रणम्य काय ॥ वाङ्मनोभिर्नत्वा च
 मत्कारचिंतामरिणं नाम ग्रन्थं संप्रवक्ष्ये सम्पक्प्रकारेण रव्या मित्यर्थः ॥ पुनर्वालये विंदं भजन ॥

कृष्णत्किं किरीजालकोलाहलात्पलसत्पीतवासोवसानं चलेतम् ॥ यशोदांगरो योगिना
 मप्यगम्भजे हमुकंदं घनं श्यामवर्णम् ॥ २ ॥ २ ॥

पूर्वोक्तं प्रकटयति ॥ २ ॥ कुरादिति करण

तः शब्दायमानस्य किं किरीजालस्य कटिवद्धसुदृघं टिका समूरस्य कोलाहलेन तं कुरात्कारेणा
 व्युत्तं तच्छब्देन नानसंवालसत्पीतवासोवसानं शोभ ॥ १ ॥ मानपीतं वरं धारयंतं योगिनामप्यगम्भमपि
 प्रत्युमशक्यमपि यशोदांगरो वलतंगच्छतं ॥ घनवद्भ्यामवर्णं कृष्णरूपं मुकंदमहं भजे ॥ योगिभिरप्रा
 प्यं यशोदांगरो यदन्तम् ॥ श्रीकृष्णवंदं मनसा स्मरामीति स्वमहद्भाग्यातिशयोक्तिः ॥ २ ॥ अथ प्रयोज
 नं वदन् ग्रन्थं विशिनष्टि ॥ चतुर्थेति ॥ मरान्वो धो ज्ञानयस्माच्चतुर्लक्षमिति ज्योतिः शास्त्रमुच्चैः प्रमथ्यैव स
 म्यग्विचार्य ॥ विद्वज्जनानां देवज्ञानामानंदरेतोः सुस्वार्थपरं अष्टयुक्तिभिः पदलालितैरस्यं मुदं संक्षिप्त

मुद्रं गपयानं वेद्यश्चतुर्भिरिति
 मुद्रं गपयानं स्वच्छदो संभिः प्रवधं वमत्कारचिंता

सु ४ यतः ६

मणिं करोमि ॥ लज्जतिहापटैविलुह इतिपिंगलोक्तवान्नाघपादेष्टं दोभंगः शंकनीयः ॥ चतुर्लस
कं ज्योतिषं भूरीभेदमित्येकं वा प्रथमपादः पठनीयः ॥ ३ ॥ अथ भावफलं कथयामीति प्रतिजानीते ॥ न च
रेवेवरा इति ॥ भवकस्थाः खेचराग्रहानवेत्स्यापि ते भवके राशिमेतले किंचित्फलमित्यर्थः तथाग्रहा
अपि स्युः दृग्गणितसाधिताश्चेत्स्यापि ते ग्रहेन्द्रैः किम् ॥ अभावोदितभावस्यैव हितिविनासाधिता
ग्रहस्पष्टतापिकानकिंचित्करोत्यर्थः ॥ तस्मादादौ स्पष्टाः खेरास्तन्वादिभावाश्च साध्या इति भावः ॥
अत्रग्रहभावस्यैव करणहेतुप्रयोजनमुच्यते इति शेषः फलैरेव जंतोः सर्वज्ञायते तस्मात्तानि ग्रहभा
चतुर्लस ज्योतिर्महाबोधमुच्येः प्रमथ्यैव विद्वज्ज्ञानानंदहेतोः ॥ परं युक्तिरस्यंतु संक्षिप्तशब्दं भुजंगप्रया
तं प्रबंधं करोति ॥ ३ ॥ न च रेवेवरा स्यापि ते किं भवके न चेतस्पष्टगाः स्यापि तेः किं ग्रहेन्द्रैः ॥ अभावोदि
ताः स्पष्टताकोत्रहेतुः फलैरेव सर्वेषु वेतानि तस्मात् ॥ ४ ॥ तनुस्थोरविसुंगयष्टिं विधत्ते मनः सतपेदा
रहायादिवर्गात् ॥ तनुः पीड्यते वातपित्तैर्न नित्यं सर्वपर्यटनं ह्यसदृक्षं प्रयाति ॥ ५ ॥ श्रीगणेश

वफलानि बुवेकथयामि ॥ ६ ॥ तत्रादौ रेवेस्तन्वादिभावफलानि कथयति ॥ तनुस्थोरधिरिति ॥ यस्य तनुस्थो
लग्नस्थोरविस्तस्य तंगयष्टिमुच्चस्वरूपं विधत्ते ॥ दारदायादवर्गात् स्त्रीपुत्रसमूहान्मनःसंपे त
त्संतापं प्राप्नुयात् ॥ वातपित्तैर्न वायुयुक्तपित्तेन ॥ ५ ॥ वपुः शरीरं पीड्यते तथा सपुरुषः पर्यटन
देशदेशांतरे गच्छन्नित्यं निश्चितं ह्यसदृक्षं धनं नूनाधिकं त्वेप्रयाति प्राप्नोति ॥ १ ॥ धने यस्य भानुरि
ति ॥ यस्य नरस्य लग्नभावकुराउल्लिकायां धने लग्नाद्वितीये स्थाने भानुः सूर्यः सपुरुषो भागपाधि
कः अष्टभागं स्यात्

च० टी०
२

ध० २

चतुष्पातसुखं गजाम्बादिसौख्यं लभेदिति शेषः । वपुनः स्वदेवं सद्येयातिगच्छति । भधर्मादिविषये व्ययं कुर्यादिति भावः ॥ जाययानिमित्तं भूतेया कुडुंवेस्ववैविषये कलिः कलहे जायते भवेदित्यर्थः । तथारभस्य हे । तो प्राणो गल्पा क्रियायि निष्फलायाति हतोपियत्मा दुष्टमः स्वाहंकारेणानिःफलः स्यादित्यर्थः । २३ ततो यदिति । जन्मकाले तृतीये यदा हर्मणिः सूर्यस्तदा सपुरुषः प्रतापो धिको यस्मिन्नेतादृशं विक्रमं पराक्रमं ज्ञातं नो विस्तारयति । वपुनः सोदरैर्नृतेभिस्तप्यते संतापमाप्नुयात् । तीर्थवारी तीर्थगमनशीलो भवेत् । संगरे संग्रामे सदारिद्र्यः

३३

धने यस्य भानुः सभाग्याधिकः स्यात् । चतुःपातसुखं सद्येयं स्वंप्रयाति । कुडुंवे कलिर्जायते जाययापि क्रियानिष्फलायातिरभस्य होतोः ॥ २॥ तृतीये यदा हर्मणिर्जन्मकालात् प्राप्तायाधिकं विक्रमं ज्ञातं नोति ॥ तदा सोदरैस्तप्यते तीर्थवारी सदारिद्र्यः संगरे शं नरेशात् ॥ ३॥ तृतीये दिने शोभति शोभाधिकारात् जनः सलभे दिग्रहं वंधुतेऽपि ॥ प्रवासी विपश्चाहवे मानभंगकदाचिन्ततश्चंतिभाषाति चेतः ॥ ४॥

शत्रुनाशः तथानरेशान्तरपाष्टं कल्पाशां स्यादित्यर्थः ॥ ३॥ तृतीये दिने शरति । तृतीये सुखभावे दिने शो विद्यमाने जनो मनुष्योऽतिशोभाधिकारादतिशोभाकारो यो धिकारो द्रव्यसंपल्लोकमान्यतारूपस्तस्माद्धर्तव्यं धृतस्वजनेभ्योपि किमुतान्येभ्यो विग्रहं कलहं । तथा विपश्चाहवेशत्रुसंग्रामे मानभंगं सलभेदाप्नोति । प्रवासी विदेशगमनशीलो भवेत् । तथा तस्मै चेतोमानसं कदाचिन्तशंतिभजे तदा व्याकलं स्यादित्यर्थः ॥ ४॥ सुतस्थानं गच्छति । भास्करे सुतस्थानं गेयं चमगे सति नरः पूर्वजापत्पतापी पूर्वजस्य प्रथमजातस्यापत्यस्य पुत्रस्य तापी संतापस्तन्मरणं दुःखं कतजो दुःखवा प्राप्नुयादित्यर्थः ॥

रामः

२

मां र प्रीतिः २३ ४ डः ५

मंत्रा एव विधायस्येति। आगमशास्त्रवेत्तानीति शास्त्रज्ञेऽपि प्राप्तादीनां संचकोऽव्यसंचयक इ
वेदिति शेषः। तथा तस्मिन्निर्वृद्धिः कुशा रतिस्मवस्तु विचारिणि। वंचनेऽपरपुस्त्यप्रताररोरतिः क्रोडरो
गादिजकथा शिष्याभिभवामति भाविनीयासेवादिति सर्वत्रान्वयः। ५। रिपुध्वंसकृदिति यस्य घट्टे रिपु भवने भा
स्करः सरिध्वंसकृदुच्चातीत्यात्। तथारजते राजदंडविमिलयामित्रतो वामित्रकायहेतोर्वी व्ययं इव्यस
यंतनोति कुर्यात्। तीर्थप्रयागे यात्रायां मिषादैर्भिल्लहेतुभिर्विषादंडः खं करोति मार्गे चौरं हतं लुंठनवशादः
खं प्राप्नुयादित्यर्थः। मातुः कुले मातृवंशे तथा चतुष्पादतो अश्वदिवाप्यद्विपतिः। अथ वामातृकुला

सुतस्थानगे पूर्वजापत्यपीडा कुशाग्रामतिर्भास्करमंत्रविद्यः। रतिर्वंचने संचकोऽपि प्रमादी मतिः
क्रोडरो गादिजा भाविनीया। ५। रिपुध्वंसकृदस्करो यस्य घट्टे तनोति व्ययं राजते मित्रतो वा कुले
मातुः पंचतुष्पादतो वा प्रयागे निषादैर्विषादं करोति। ६। कनाथो यदा कनया तो जनुः स
प्रियातापनं पिंडपीडा च चिंत। भवेत्तुष्टलब्धिः क्रये विक्रये च प्रतिस्पर्द्धयानैति निद्रां कदाचित्। ७।

दाहनपतनाः शृंगिपप्रधातादुःखं भवेदिति शेषः अस्मिन् रव्याने कुलादिति पाठः। ६। कनाथ इति ४ः ५
यदा कनाथो रचिर्धनयातः सप्तमर्गस्तदानरस्य प्रियातापनं स्त्रीश्लेषः पिंडपीडा वस्वशरीरकष्टं चिंता
तत्तदर्थलाभे मनोव्याकुलत्वं क्रये वस्तुसंग्रहणे विक्रये गृहीतवस्तु इव्यविनिमये तुष्टलब्धिः स्वल्पला
भो भवेत्। तथा स्पर्द्धया प्रतिवादीष्यया कदाचिन्न निद्रामेति लभेति हित्यर्थः। ७। क्रियालंपटमिति
अष्टमे मति भवने भानुः उग्रक्रियालंपटं व्यवहारे तीवधूर्तत्वं तमेव कष्टभाजं क्लेशिनं विधत्ते करोति।

रविर्दिशे इति । दादशे गतो सौरविनेषु च दोषं मे ददृष्टित्वं पितृव्यापदः पितृव्यभवत्के शाङ्करोति । त
 याविपद्साहचरे जयश्रीः लब्धया लब्धुमिच्छया स्थितिरेकत्रावस्थानं । अर्धप्रदेशे रानिः क्षति
 जायते भवेत् । तथा देहदः खलीयते न शपत्यागत्यते वायुयानुभवं व्याख्येयं पितृव्येत्यादौ अर्धप्रदेशे
 पितृव्यापदः पितृमरणात्तुलं ननां दाहानिः स्यादिति वार्थः ॥ इति रविर्दिशे भावफलम् ॥ अथ चंद्रभा
 वफलम् ॥ विधुर्गोकुलीरा इति । विधुश्चंद्रो गोकुलीराजगोवर्षकर्क मेषराशिस्थः स न वयुस्थो लग्नः ।
 गोधनाध्यक्षधनाधिकाशिरामानंदलावरापूरं प्रमोदनैः पुराणयुक्तं शेषलग्ने कथितान्तराशौ अध

रविर्दिशेनेत्ररोगं च दोषं विपद्साहचरे जयश्रीः स्थितिर्लब्धया लब्धुमिच्छया देहदं गौः पि डः
 त्रव्यापदो रानिध्वप्रदेशे ॥ १२ ॥ इति रविभावफलम् ॥ वयुस्थो विधुर्मंदवीर्यं विधते विशेषे रागो
 कर्कटत्यक्तगोवा । शरीरं दृशं कर्कशं मेषया तोन्यगे न्यायवृत्तुश्च शर्मा जनेतुः ॥ १३ ॥ हिमांशौ व
 सुस्थानगे वासवशं लभे दध्नी लोति लीलो न्पलीनः । कुंडे वेरतिर्जायते तस्मिन् तुष्टा वशं दर्शने या
 ति देवांगनापि ॥ १४ ॥

धर्मधर्मरहितं । शीरादेहं मंदवीर्यं हरि इंधनहीनं जडं मूकं मतिहीनं श्रोत्रहीनं वधिरं
 विधते करोति ॥ १५ ॥ हिमांशविति । हिमांशौ चंद्रे वसुस्था । नगे द्वितीयगते सति धान्यलाभः शरीरेति सौरखं
 मंगनानां विलासः । कीडकुंडे वेस्वबंधुषु तुष्टारतिरत्यप्रीतिर्जायते भवेत् । तथा दर्शने तास्मिन्पुरुषे दृष्टे
 देवांगनापि वशं याति किमुतान्ययोषित् । अति सुंदरः स्यादिति भावः ॥ २ ॥ विधौ विक्रमे इति । विधौ ।
 विक्रमे तृतीये । रौ विक्रमे रौ पोद्यमेन वित्तं धनमेति प्राप्नोति । भामिन्या सुंदरस्त्रियारंजितो लोभ

पितृव्यस्थितिर्लब्धुमिच्छया

च० टी०
४

धर्मध्वजत्वेन प्रतपोज्वलोयशःशोभितश्च भवेत् । तथा तस्य भ्रातृभवं शर्मसुखं कियच्चिंतयेत् । वृद्धलंक
ययेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ सुखमिति । वंधुगश्चतुर्थस्यो विजन्मा चंद्रो यदा तदा पुरुषो बंधवैः सौख्यं सुत
स्त्रीगरा सुत्रकलत्रसमूहात्सम्पत्कृतोषं सेतोषं सदैव नृपदारसर्वाधिकारी राजदारसर्वकर्ता आदि
मे प्रथमे वयसितादृशं सौख्यं नैव व्यातं प्राप्नोति साधिकारोपि स दोद्वेगवानिति भावः ॥ ४ ॥ यदा इति यस्ये
हजन्मनि पंचमो यदानक्षत्रनाथो विधरस्मै संतानं संतोषं निर्मलां मतिं रत्नत्वाभं भूमिमेव क्षितिमपि
ददाति । तथा कुसीदेन कलांतरव्यवहारेण व्यवसाय एव व्यावसाय उद्यमस्तस्मान्नानाप्रयो बहुवस्तु ।
विधौ विक्रमे विक्रमे रौति वित्तं तपस्वी भवेद्भामिनी रंजितोऽपि कियच्चिंतयेत्सा हजं शर्मतस्य प्रता
पोज्वलो धर्मिणो वैजयंत्या ॥ ३ ॥ सुखं वंधुगो बंधवैरविजन्मान नृपदारसर्वाधिकारी सदैव वयस्या
दिमेतादृशं नैव सौख्यं सुतस्त्रीगरा तौषमाया तिसम्पत् ॥ ४ ॥ यदा पंचमो यस्य नक्षत्रनाथो ददेत्
स्य संतानं संतोषं मतिं निर्मलारत्नत्वाभं भूमेः कुशीर्देन नानाप्रयो व्यावसायत् ॥ ५ ॥ रिपौ राजते
विगुह्येणापि राजा जितास्तेऽपि भूयोरयाः संभवन्ति ॥ कफव्याधयो लंबव्याधयोरपि विप्रमे
छत्रुतो नो कदाचित् ॥ ६ ॥ ददेद्दरशं सप्तमेशीतस्मिन्नेनित्वं भवेदध्ववाणिज्यतोऽपि रतिं स्त्रीजने मि
लाभाः स्युरिति शेषः ॥ ५ ॥ रिपौ राजते इति रिपौ शत्रु भवने ॥ छत्रुगुल्फवेताः दृशद्वलपक्षे विपसादिभो
विधौ सति राजा विगुह्येणा संग्रामेणापि प्रतापो ज्वलः तेजसा कान्ति युतः स न राजते । अरयः शत्रवो जिताः परा
जिता अपि भूरिशौ वरुधातदग्रे निःप्रतिभा अप्रभा अपि भूयः पुनः संभवन्ति । तथा मातृशीलमस्यास्तीति सत
तदृशो न स्यादिति शेषः ॥ ६ ॥ ददेदिति सप्तमेशीत रश्मिर्दारशं स्त्रीसुखं अध्ववाणिज्यतो विदेशव्यापं
राक्षसित्वमपि ददेत् । दृलपक्षे तु स्त्रीजने रतिः तद्भाषणा शक्तिर्ननु तत्सुखमिष्टगुल्फवेताः मिष्टभोजी

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०
३१
३२
३३
३४
३५
३६
३७
३८
३९
४०
४१
४२
४३
४४
४५
४६
४७
४८
४९
५०
५१
५२
५३
५४
५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

रामः
४

सभाविद्यते इति । तस्य गृहे भैषजीभिषजां वैद्यानामियं सभा कायमुद्गोदकानियचेत । ज्वरमिभू
तत्वे सति तन्निवारणाय वहवैद्याः यत्नवन्तः स्युरिति भावः कर्हि विद्वारिभूता जलनिदानभवामहा
व्याधयो राजरोगादयो भीतयो जलनिमज्जानभयानि संकुटानि दुर्जनादिजनितबंधनानि दुःखानि भवे
तीत्येव लेशकृत्कारकः शशीयद्यष्टमस्थो विद्यते भवेदित्यर्थः ॥ ८ ॥ तय इति । यस्य न स्पृशत यो भावो
न कमस्थस्तारकेशश्चंद्रस्तं द्विजावात्पराक्षत्रियविशेषं दिनः सुतिपाटकाः प्रजास्तदितरजनाः सुवेति गु
णारोपं कुर्वति । यतो यौवनादेर्यौवनतनत्वं धनित्वं शीलत्वं व्यवहारदिहेतोर्भागाधिको भवत्येव । तथा

सभाविद्यते भैषजी तस्य गृहेत्यजेत्कर्हि वित्कायमुद्गोदकानि । महाव्याधयो भीतयो चारिभूता शशी
लेशकृतसंकुटान्यष्टमस्थः ॥ ८ ॥ तयो भावो गस्तारकेशो जनस्य प्रजाश्च द्विजावंदिनेऽपि सुवेति । भू
वत्येव भागाधिको यौवनादौ शरीरे सुखं चंद्रवत्साहजं च ॥ ९ ॥ भवेद्वाधवं कर्मगे धर्म कर्म समुद्रां
गजे शंतेरेषादितोऽपि । नवीनांगनावै भवे च प्रियत्वं पुरोजातकं सौख्यमल्पं प्रयाति ॥ १० ॥ राम

शरीरे सुखं साहसं मनः प्रागल्भ्यं च । चंद्रवच्छोभनं । अथवा कदाचिद्दुर्दमानं कदाचिद्द्विद्यमानं
भवतीत्यनेनैवात्वयः ॥ ९ ॥ सुखमिति । समुद्रांगजेऽपि सुते चंद्रखगे दशमगे सति धर्म कर्म पुराप
कारी सन्वाधवेभ्यः सुखं नरेषादितो राजप्रभृतिजनेभ्यः शंकल्यारामपिनवीनांगनावै भवे प्र
भुत्वे सुप्रियत्वं धृतादरत्वं । यद्वा नवीनांगनावै भवे सुरते सुप्रियत्वं सुतरां वल्लभत्वं । तथा पुरोजा
तके प्रथममुतेऽल्पसौख्यं । यद्वा पुरोभवतीति पुरोजातको भृत्यस्तस्मिन् स्वल्पं सुखं प्रयाति प्रा

जाति १० । लभेतरति । लाभगेनेकादशस्थेऽनुना चंद्रशमि

च-दी०
५

पादात्तः सकाशात् क्रमेण प्रतिष्ठाधिकारं वराणि मान्यता ध्यस्तवस्त्राणि लभेत । अथांतःपुरे गृहम्
ध्येष्ट्रियो धनानि स्त्रियो वनिताः । विधमन्ति स्थिरं भवन्ति तथा वस्तुभ्यो नाना यदार्थेभ्यो लाभः क्रियावेक
तो कुराकल्याच भवेदिति शेषः ॥ ११ ॥ शशीति द्वादशेश शीवेच्छुतो भये ननेत्रादिविकारेण विंता विविंत्या
वा ज्ञेयामंगलेन विहादिकार्ये रासद्वयः । शोभने कुंडं वा दौद्रव्यत्यागः पितृव्यादिमात्रादितः । पितृव्यात्पि
तृभ्रातुरादिशब्दात्तत्सुतवनितादिभ्यः मातृसकाशादादिशब्दात्तत्पितृकुलजातेभ्यः चातर्मनसि विषा
दोऽऽरम् । प्रियाल्पप्रियत्वं प्रियाया वनितायाः प्रियस्य मित्रस्य चाल्पप्रियत्वं स्वल्पसेतो वत्वम् ते

लभेताधियादिदंडनालाभगेन प्रतिष्ठाधिकारं वराणि अमेरा । श्रियोऽथ स्त्रियोऽंतःपुरं विश्रमेति
क्रियावेकतो कन्यका वस्तुलाभात् ॥ ११ ॥ शशी द्वादशेश शत्रुनेत्रादिविंता विविंत्या सदा सद्यो मंग
लेन । पितृव्यादिमित्रादितो तर्विषादनेत्राप्रोतिकामं प्रियाल्पप्रियत्वे ॥ १२ ॥ इति चंद्रभावाफलम् । वि
लगे

यांते युवा विष्णुत्वं भवेदिति शेषः । चयनः काममनोभिलषितं नाप्नोति ॥ १२ ॥ इति चंद्रभावा
फलम् ॥ अयमौमभावफलम् ॥ विलग्न इति । विलग्न कुजे सति दंडलोदाग्निभीतिः । कल
त्रादिघातः शिरोनेत्रपीडा । फलानां कार्यसिद्धिनां विपाके परिणामे सदैव प्रीतिकार्यमुपसर्गो वि
द्यो भवेदित्यग्निमेरात्वयः । अतएव मानसं तयेत् । तथा द्वितीयः केशरी सिंहवश्यमेत्यादिति भा
वः ॥ इति भौ० ॥ १५० ॥ भवेदिति । यस्य धने द्वितीयभावे गारको भौमो भवेत्तस्य विद्यमाने लब्धे धने म
ति । कुंडं वेजन कुजे दंडलोदाग्निभीतिस्तपेन मस्तकं केशरी किं द्विपः प्रसूतिर्भवैकतिर्वकिलत्रे विपाके

फलनां सदैवोपसर्गः ॥ १२ ॥
रामः
५

प्रसूतिभवे कुरुतिर्वाकालिने विभीतिस्तपे नमस्तर्ककेशरीकिं द्वितीयाः
 विभीतिभवे कुरुतिर्वाकालिने विभीतिस्तपे नमस्तर्ककेशरीकिं द्वितीयाः

विषये किं न किंचित्फलमित्यर्थः यथा मर्कटो वानरः कराद्वहारे केनापि कंठे समारोपितं गंजादि
 रचितं हारं त्रायते रक्षेति तदा सोपि क्रयणो धनं रक्षति न तद्वतं करादिदयि कुटुंबोपयोग्यं भव
 तीति भावः तथा तस्य वादे भग्नः परं जितः पुनर्भूयोपि विवादार्थं सन्मुखः को भवेदतिमुखः स्या
 दित्याशयः २ कुत इति वाडवीर्यं भुजवलं कुतः कुतो वाडलक्ष्मी स्वभुजोपार्जितं धनं सहोत्थं भा
 तपीडा केन भरणपते कथ्यते न केनापीत्यर्थः च पुनः स्वतपश्चर्ययोपहास्यं जनहासः कथं तेषां स्या
 द्येषां मानवानां तृतीयो मंगलो न चेत् सहजस्य भौम एवैतत्फलं स्यादित्याशयः ३ यदीलासुतः
 भवेत्तस्य किं विद्यमाने कुटुंबे धने नगरकोयस्य लब्धे धने किं यथा त्रायते मर्कटः कंठहारं पुनः
 सन्मुखः को भवेद्वादभग्नः २ कुतो वाडवीर्यं कुतो वाडलक्ष्मी सृतीयो न चेन्मंगलो मानवानां
 सहोत्थं न्यथा भरणपते कैर्न तेषां तपश्चर्यया नोपहासं कथं स्यात् ३ यदीलासुतः संभवेत्तुर्यभा
 वे ततः किं ग्रहाः सानुकूला जनानां सुहृद्गंसौरख्यं न किंचिद्विचित्यं कृपाव स्वभूमिं लभेद्भूमि
 पालात् ४ कुजे पंचमे जाठराग्निर्वलीयान्मुजातं च जातं निलं त्येक एव तदानीमनल्यामतिः
 किल्विषेपि स्वयं डग्धवत्तप्यते ततः सदैव ५ नति हंति षष्टेरयोगारका रायुधागारिता संयुगे
 शक्तिमन्तः
 ति यदा भूसुतो भौमस्तस्य भावे चतुर्ये संभवेत्तदा जनानां ग्रहाः सानुकूलाः शुभ
 फलदा किंचित्यर्थः तस्मात्सुहृद्गंसौरख्यं वंधुमिव गृहमात्रादिजनिजसुखं न किंचिद्विचित्यं त
 था भूमिपालादाज्ञः सकाशात् कृपादया च वस्त्रं च प्रसादं च भूमिश्च ग्रामादिस्ताः कृपावस्वभूमिं लभेत्
 प्राप्नुयात् ४ कुजे पंचम इति पंचमे कुजे जाठराग्निरुदाग्निर्वलीयान्प्रवलः किल्विषेपापेपि अ
 नल्याभस्य सीमतिः ५ स्यात्स्वयं चातर्मनसि डग्धवत्तप्यते सदैव व्याकुलः स्यादित्यर्थः तदानीमेक

पवकुलोऽजतिमुसं न जातमपत्यं निहतिमाय त्वेव नति संति ४

च० टी०
६

ष्टेरियावंगारकेभौमेसतिशक्तिमंतः। सचलाअपिअरयःशत्रवस्तदंगेरितास्तस्यांरमस्यादिभिरेवोत्सा
रिताः। संगरेसंग्रामेनतिष्ठतीतिपलायनइत्यर्थः। तदन्मनीषीविचारवृद्धिर्मतुलेयोमात्सहजःसुखी
नस्यादितिशेषः। तथावित्तंद्रव्यविलीयेतनश्यत्यपिपुनर्भूरिवृद्धवित्तलभेत॥६॥ अनुद्वारभूतइति
संप्रमेमेदनीजःकुजःस्यार्दिनांवादिनांप्रहारादित्येस्ताडनपीडनादिभिर्मुहःपुनर्भंगदःपराजय
कारीतथादंपतीघ्नःस्त्रीयुंसौर्नाशकोऽर्थालुंजन्मकुंडलिकायांसप्तमविद्यमानःस्त्रीघ्नःन्याकु
उल्याचतत्पद्मोभवेदितिशेषः। तथानिर्द्वारेभूतेनानिश्चितभूतेनपारिणगृहेशविवाहेनहेतु

मानीषीसुखीमातुलेनैवतद्वद्विलीयेतवित्तलभेतार्थभूरि॥६॥ अनितुद्वारभूतेनपारिण
गृहेशप्रयारोणवाशिज्यतोनेनिवृत्तिःमुहर्भंगदःस्यार्दिनांप्रेदिनीजःप्रहारादितैःसंप्रमे
दंपतिघ्नःभिः॥७॥ शुभंतस्यकिंस्वेवराःकुर्युरंगेनिधानेपिचेदृष्टमोभूमिसूनुः॥ सखाकिन्न
॥ शत्रूयातेसत्कृतोपिप्रयत्नेकृतेभूपतेचोपसर्गेः॥ ८॥

नावाशिज्यतोर्वापारादेतोःप्रयारोण
पात्रयानोनिवृत्तिर्नपरावत्यागमनंस्यादितिशेषःविवाहाशयाव्यापारलोभाद्वावृद्धकालंविदेश
स्यएवमवेदितिभावः॥७॥ शुभमिति। अष्टमेभूमिसूनुर्भूमिश्चेत्तस्यविधानेभागेपिअन्येषु
भाःस्वेवराःकिंकुर्यःकुजस्यडष्टफलत्वेनशुभफलप्रतिवद्धकत्वात्सत्कृतोपिमानितोपिस
खाकिन्नशत्रूयतेशत्रुरिवाचरतिप्रयत्नेकृतेपिउपसर्गेविद्यैर्भूययतेप्रारब्धकार्येनिघ्नाः
संभवन्तीत्यर्थः॥ ८॥ तयोभावगोतवमस्थोमंगलस्तनरंभाग्यवित्तभाग्ये

रामः
६

नवितं यस्य तं महोग्रं तेजस्विनं करोति । तथा महोग्रमिति श्रुतिः कुरा भवेत् । आदिमः प्रथमशालको व
नितो भ्रातानकुतः सोदरः स्वभ्रातृपितृभवेदित्यर्थः । तथा विक्रमः क्रियमा । रमारोद्यमो विपाके फल
काले तु घृलाभो भवेत्तुष्टः स्वल्पलोभो यस्येति । ६ । कुल इति यदि मध्यभावे दशमे नो मंगलस्तस्य कुले
किं मंगलमपि तु खस्ये भौम एव कल्याणकार्यं स्यादित्याशयोक्तिः । तथा जने भृत्यैर्भूयते । वृद्धभृत्यः स्या
दित्यर्थः । असौ नरः स्वतएव स्वोद्यमादेव सिद्धः संपन्नकार्यो वेतं सीयते लोकेषु मंडनाय ते तथा वराको ही
नकुलोद्भवोऽपि द्वितीयः करणीरवः किं सिंह तु लप्यपराक्रमः स्यादिति भावः । १० । कुज इति । लाभगः कुजोऽप
त्यानि शत्रवश्च तान् पीडयेन्नाशयेत् । तथा दुर्मुखश्चाकोशकोऽपि प्रतापात्तेजोधिकत्वात्संमुखो लोके दर्श
व मले ग्राममिति भाग्यवित्तं महोग्रं तयोर्भांगो मंगलस्तं करोति । भवेन्नादिमः शालकः सोदरो वा दृते विक्रमे तु
घृलाभो विपाके । ६ । कुले तस्य किं मंगलं मंगलो तो जना जने भूयते द्विः कुर्वते मध्यभावे यदि स्यात् । स्वतः
सिद्ध एवावतं सीयते सौवराकोऽपि करणीरवः किं द्वितीयः । १० । कुजः पीडयेत् लाभगोऽप्यं त्यशत्रुर्भवेत्संमुखो
दुर्मुखोऽपि प्रतापात् । धनं वर्द्धते गोधनैर्वाहनैर्वा सह धुन्यतार्थं चैषं शुन्यभावात् । ११ । वृथा किं वदंती भयं द
स्युतो वा कलि वारिभिर्देहदः खंचनित्यं । सत्ता रव्यो पितृत्स तो लोदघातैः कुजो द्वादशेऽर्थस्य नाशं करोति । १२
नीय वज्रो भवेत् । गोधनैर्वा निमित्तैरर्थोद्वादि व्यापारेण धनं पैशुन्यभावात् नृगलीति लोकप्रसिद्धादर्थे शू
न्यता इव्यहीनता च स च्छेदे क्वारं भवेत् । ११ । वृथा किं वदंतीति द्वादशे व्ययभावगः कुजो र्थस्य द्वयस्य नाशं क
रोति । तथा शताक्षरं दोषोऽपि लोहघातैः शस्त्रपुहोरस्तत्सप्त सप्त स्तेनघातकस्योत्तमसहवर्तमानः सप्ततः सनरो
ऽरिघातको भवेति भावः । मर्या किं वदंती भयं मिथ्या जनश्रुतिः भीतिर्दसुतश्चौरा इयं वा कलिः कलहो भ

वेत् । तथा पराधी हेतुः दुःखं भृत्यजनितः दुःखं विवित्य १२ इति भौ० फलं

च. टी०

अथ बुधो मूर्तिग इति बुधो मूर्तिगो लघ्नस्थो न्यरिष्टमन्यग्रहजनितदोषमार्ज
येन्नाशयत्। वरिष्ठाधियः श्रेष्ठबुधयः स्युः तेजसादिव्यधामी करीभूतदेहाः उत्तमवर्णानिभश
शराः चिकित्साविदो भिषग्विद्याकुशलाः वैखरीवृत्तिभाजो वैखर्यालेखनव्यवहाररावृत्तिः
कुटुंबयोषणादिकानां भजंति तेथवा वैखरीवृत्तिलिखनवृत्तिमाश्रिताः दुश्चिकित्सादुःसाध्याभरति १
धनेति धनेद्वितीयभावे बुधे सति अयनरावृद्धिमान्वाहतेजाः भुजप्रतायवान् सभासंगतः पंडितस
माजस्यो व्यास एव भास तेशोभतेरुत्पमालंकारः भोगतः षड्यदोभमरः सर्वभोगविषयरसग्राहीत्यर्थः
तद्वत्कल्पवृक्षस्य पृथुदारताकुलदानशक्तिमत्त्वबुधे शंडितैर्भरणपतेवराते २ वरिष्ठाग्निवता इति तृतीये बुधे स

बुधो मूर्तिगो मार्जयेदन्त्ये रिष्टं वरिष्ठाधियो वैखरीवृत्तिभाजः जनादिव्यधामी करीभूतदेहाश्चिकि
त्साविदो दुश्चिकित्सा भवंति १ धने बुद्धिमान्बोधने वाहतेजाः सभासंगतो भासते व्यास एव यथोदा
रता कल्पवृक्षस्य तद्वद्वैर्भरणपते भोगतः षड्यदोयम् २ वरिष्ठाग्निवता परापकृष्टतिशीलो वशित्वं
धिपादुर्वशीनामुपैति विनीतोऽपि भोगं भजेत्संन्यसेद्वा तृतीयो तु जैराश्रितो जैलतावत् ३ ३ ३

ति वरिष्ठां परापजीवितां मित्रतपस्नेहेन परापकृतां क्रयविक्रयकारिणां वृत्तिं व्यवहारं शीलयति भजयंती
तिसयथोक्तः १ विनीतः शीलवान्स न दुर्वशानामवश्यं धिया स्वबुद्ध्या वशित्वं वशकरित्वमुपैति अजुजै
भ्रातृभिर्लतावदल्ली विदुमरवाश्रितो वैश्वेति भागं वदो विषया तु भवं भजेत् वानंतरार्थः भोगानंतर
मंते वयसि संन्यसेत्यजेत् विषयानिति शेषः यद्वा सहेजैर्लतावदाश्रिते संकटं प्राप्ते विषयानत्यजे
दितित्वयः ३ चतुर्थे इति चंद्रजो बुधो यदि चतुर्थे चरलदा चारुमित्र ससुहृद्भूमिना र्थांगरा रामः
स्मरजहारस्पविशयाधिकत्सर्वाध्यक्षो लेखकः शोभनवर्गा

रामः

७

लेखो भवेद्वाथ वातदाशायुरैस्तदाश्रितै रन्यलेख्याधिधिकारिभिस्तदुक्तं तन्मुखनिर्गतवाक्कोलिरव्युत्
 इतिलडः र्येलडः च पुनः पैरकं धनं पित्रोपार्जितं धनं नो भवेत् पितृतापक्षीतस्यार्थः ४ भवेदिति पंच
 मेरोहिरोगे रोहिरापयेत्येवधेसति आदिमे पुत्रयमवयसि पुत्रगर्भे नतिष्ठेत् न स्यात् जातश्चेत्त्रियते स्यात्
 त्यं वास्यात् मेधधुर्धिर्यसंपादयत्री द्व्यार्जनचतुराशामि वारमभिचारैर्मरोगोच्चाटनदिभिः सखर्तमानं
 कैतवं घलकियदपरिमितं विद्यत इति बुधैर्होरा विद्भिर्भरणपते कथ्यते ५ विरोध इति उधेशुभावेष्वे
 स्थिते सति जनेन विरोधो जनेः कलहो रिपूरां निरोधः प्रसह्यं कारो गहस्यापनं अनिलानां वायूनामवरोधो वा
 चतुर्ये चरेच्चंद्रजे श्वासमित्रं विशेषाधिकारः इमिनायां गरास्य भवेत्लेखकोलिरव्युत्तेचातदुक्तं तदाशा
 पदे पैरकं नो धनं च ४ भवेत्तस्य मेधार्थसंपादयत्री बुधैर्भरणपते पंचमेरोहिरोगे कियदि घृते कैत
 वंसाभिचारं वयस्यादिमे पुत्रगर्भे नतिष्ठेत् ५ विरोधो धनीनां निरोधो रिपूरां प्रबोधो यतीनां चरे
 धोनिलानां उधेसद्यं व्यावहारो निधीनां वदर्थ शक्तसंभवेष्चुभावे ६ सुते शीतगोः सप्तमेशं यु
 युतावक्ष कोष्ट इत्यर्थः जतीनां संन्यासीनां प्रबोधो ज्ञानं संभवेदस्येति शेषः तथानरे निधीनां इ
 व्याकाराणां सद्यं व्यावहारति दधातीति सः वलात्स्वसामर्थ्यादर्थरुद्वयोपार्जनकः संभवेत्
 ६ सुते शीतगोरिति सप्तमेना संगतः उदितः शीतगोश्चंद्रस्य सुतः पुत्रो बुधो युवत्याः स्त्रिया
 शंसुखं परंतु भोगेरति समये तु च स्वल्पकालस्थायि वीर्यं वीजे च विधत्ते तथा हेमवत् सुवर्णं तु
 ल्यं देहशोभां शरीरकांतिं तत्संयदस्तस्य श्रियो वा अनुकर्तुमनुविधातुं न शक्नोति न समर्थो सुते
 शीतगोः सप्तमेशं युवत्या विधत्ते तथा तु र्वीर्यं च

वत्या विधत्ते तथा तु र्वीर्यं च + ४

स्यग्रहं भूमिदेवावाप्तिशः कथं भजंति गच्छंति रतो सग्रामे वैरिणः कस्माद्भीतिमायांति शरः कोहिरराणा
दिसमनुभूयात्संचितद्रव्यस्य सयंकुर्यात् अपि व्ययस्येव धेफलमिदं स्यादित्यर्थः १२ रतिबुधभावफलं
अथ गुरुभावफलम् गुरुत्वमिति लग्नगे देवपुज्ये गुरौ सुवेधी वस्त्रालंकारेण शोभा व्योदिव्यदेहः सुंदर श
रीरः सुखी विषादरहितोऽल्पवीर्योऽल्पबलोनरस्तथा गुरौ पारित्य लोकं जनदिभिर्गुरुत्वं कुरुमानत्वं
भावनीयारलौकिकी गतिर्भविष्यत्स्वर्गवासरूपा भवेदिति शेषः वसुनिधः नानि शंभुलेन भोगेन व्ययं व्रजंति
१ कवित्वेति कुडवे द्वितीये गुरौ सति कवित्वे काव्यकरणो मतिः दंडनेतृत्वशक्तिः न्याधिकारकरणा

विना लाभभावस्थितभेशजातं न लभो न लावल्पमात्रापमस्ति कुतः कल्पकोदाहदानं च देयं कु
तो भसुरास्त्यक्तस्मा भवेति ११ न चेद्वा दशोयस्य शीतांशुजन्मा कथं तद्ग्रहं भूमिदेवा भजंति रतो वै
रिणो भीतिमायांति कस्माद्भरत्यर्थको शरः को न भूयात् १२ इति बुधभावफलं गुरुत्वं गुरौ लग्न
गे देवपुज्ये सुवेधी सुखी दिव्यदेहोऽल्पवीर्यः गतिर्भविनीयारलौकी विचिंत्या वसुनि व्ययं शंभुलेन व्र
जंति १ कवित्वे मतिर्दंडनेतृत्ववृत्तिर्मुखे दोषव्यधीघ्रभोगांत एव कुडवे गुरौ कष्टतोऽलब्धि

सामर्थ्यमुखे दोषधग्वाचालो वक्त्रो गीवाशीघ्रो भोगांतः सुरतांतो यस्याऽल्पवीर्यत्वात्सः कष्टतः प्र
यासेन द्रव्यलब्धिः स्यादिति शेषः सदैव यत्नतोऽपि धनं नो विष्णुमेव स्थितं लभेत् २ भवेदिति यस्य
उच्चैः कपगस्त्रतोयस्यो देवमंजी गुरुः सनरो लघूनां सुद्राणां मध्ये लघीयानतिशुद्धः सो दमराणां भ्रातृ
णां मुखे कल्याणकारी कृतघ्नोऽकृतज्ञो भवेत् तथा मित्रसार्थे हितवर्गे मैत्री नाललादो दयभाग्ये
न जातिराजसमागतेऽपि तदर्थं लाभो न भवेदित्यन्वयः ३ ग्रहद्वारत इति चतुर्थे गुरौ १०

च० श० सति द्विजोच्चारितो विप्रपरितो वेदघोषो वेदोक्ताशीर्वादिसंज्ञध्वनिः । तद्वद्वत्पुण्यगृहद्वारतो वाजिघोषो भौहोच्चारि
 तः शब्दः श्रूयते लिङ्-थेलट् । प्रतिस्पर्द्धिनः शक्तोऽपि परित्यज्यं कुर्वते । तथैर्गते मनस्तं सोऽदेगं स्यात् । असंतोषा
 दिति भावः ॥ विलासे मतिरिति । बुद्धिगोदेव पूज्ये च भोगे मतिः । विलासे भोगे मतिः । जल्पे वाक् । कल्पकस्तार्किक
 कोलेखकः सुलिपिः । फलस्य पक्वकाले फलोपद्रवः कार्यविघ्नः । सुते विद्यमाने सहायभूतेऽपि निदानेप

स्तथानोधनं विश्रमे घमं त्वतेऽपि ॥ २ ॥ भवेद्यस्य डश्चिक्त्वा गोदेवमेत्री लघूनां लघीयान्मुखं सोद
 राणामुक्ततद्यो भवेन्मित्रसार्धे न मेत्री ललाटे द्येय्यर्थलाभेन तद्वत् ॥ ३ ॥ गृहद्वारतः श्रूयते वेदघो
 षो गृहद्वारतो वाजिघोषो हितावत् ॥ तथा स्पर्द्धिनः कुर्वते परित्यज्यं चतुर्थैर्गते तत्प्रमं ॥ तर्गतं च ॥ ४ ॥
 विलासे मतिर्बुद्धिगोदेव पूज्ये भवेज्जल्पकः । कल्पकोलेखको वा ॥ निदाने सुते विद्यमाने वि
 भूतिः फलोपद्रवः पक्वकाले फलस्य ॥ ५ ॥ रुजार्ते जनानी रुजः संभवेयुः रिपौ वाक्पतौ श
 उहं तत्त्वमेति ॥ स्वबुद्ध्या चरेत्कर्म कस्तस्य जेता लादर्थं कृन्मा तुलादेरभावः ॥ ६ ॥ मतिस्तस्य वदी
 विभूतिश्च वदीरतिर्वै भवे कामिनी मानवदी ॥ गुरुर्गर्वद्वयस्य मित्रभावे ॥ सपिंडाधिको खण्डं दर्प
 रिरागमेतस्यैव भूतिर्द्वनसमृद्धिर्भवेदिति सर्वत्र शेषः ॥ ७ ॥ रुजार्ते इति । रिपौ यद्येवाक्पतौ जीवे रुजार्ते रो
 गपीडितोऽपि शत्रुहं तत्वं शत्रुहं न सामर्थ्यमेति प्राप्नोति । वलडि चेतो ररोतस्य को जेतान कोऽपि पर
 जयकारीत्यर्थः । महिषादिभिः शर्मभागवतायस्य सः तथामातुलानां न तदर्थम् । जनन्याः मातुः रुजः सं
 भवेयुः ॥ ८ ॥ मतिरितिया मित्रभावे सप्तमेयस्य गुरुस्तस्य वदीमतिः विभूतिश्च धनादि समृद्धिर्वदी वदला

॥ १ ॥ भूमिनीनां कामिनीनां रतिः प्रीतिः

सुरतं वावद्वी स्वल्पा गर्वकदभिमानवान्सपिंडाधिको गोत्रजैः सवलः अखराः सौंदर्यादिगुणापूर्णाः
 केदप्यः काम एव भवेदित्यस्य सर्वत्रान्वयः ॥ ७ ॥ चिरमिति यस्य मृत्युगोष्ठमस्योगरुः सतरः पेटके गेहे
 चिरं वडकाले वसेन्नो तिष्ठेत् वैकुण्ठगता देदोते विष्णुलोकगामी वयु एव कारेण धीतस्य देहं शरी
 रमिति नोतद्देहं स्वकृतमपि गृहं चिरं श्यायिवडकालमेकत्र वासी चिरं जीवीवानेत्यर्थः ॥ तथा तस्या
 गं नीरोगं रोगरहितं चिरं नो भवेत् ॥ ८ ॥ चतुर्भूमिके इति धर्मगेन वमस्ये गुरौ भूमीपते वल्लभो मदाल
 स्यतो मदेतानवधानेनालस्येन वधर्मवैगुण्यकारि संध्यावन्दनादिनित्यकर्मणोपिलोपकारो भवेदिति

चिरं नावसेत्येत्केचैव गेहे स्थिता श्यायिनी नो चिरं गेहमध्ये ॥ चिरं नो भवेत्तस्य नीरोगमं मेग
 रुमृत्युगो यस्य वैकुण्ठगता ॥ ८ ॥ चतुर्भूमिके वभवयस्य भूमीपति वल्लभो वल्लभो भूमिदेवाः
 गुरौ धर्मगे बांधवावा विनीता मदालस्यतो धर्मवैगुण्यकारी ॥ ९ ॥ ध्वजामंडपे मंदिरं चित्रशालं
 पितुः पार्वरास्यते जोधिकं च ॥ अतुष्टो भवेत्तु मरणपुत्रकारणाय वेत्तु प्रत्यहं प्रस्थसामुद्रमन्नु

शेषः तथा तस्य भूमिदेवा विप्रावल्लभा बांधवाश्च विनीताः शीलवन्तः सुस्तद्देहं च चतुर्भूमिकं चतुःखं
 डकं स्यादिति शेषः ॥ ९ ॥ ध्वजामंडप इति ध्वजामंडपे ध्वजा शोभिते जनाश्रये सभास्थाने चित्रशालं
 नानाचित्रहताः शालास्त्रिद्वारकाग्रहायस्मिन् सन्मंदिरं भवनं पूर्वजेभ्योपि पितुस्ते जोधिकत्वं प्रतापा
 धिकत्वं मुभयोभ्योपि स्वल्पतेजस्वित्वं स्यादिति शेषः ॥ तथा पुत्रकारां शर्मणा सुरवेन तुष्टो न भ
 वेत्तु सुतद्वेषी स्यादित्यर्थः प्रत्यहं प्रतिदिनं प्रस्थघोडापलपरिमितं सामुद्रं लवरायस्मिन्नेतावत्यरिमि

तमन्वत्तमहानस्य चतुर्वर्धनो

च. टी. जयेदिति भावः इदेकः दशमस्थगुराविति प्रकरणात् ज्ञेयं । अथवा ध्वजामंडप इत्यत्र गुरौ कर्म भेद इति
 १० पाठः १० अकुप्यमिति लाभे गुरुश्चेत् किमकुप्यं स्वर्गारूपादि न लभ्यमपि सर्वलभेत् । अन्ये प्रसिद्धाः ।
 अष्टमुनींद्रा अष्टौ वैद्या करणास्तधीमंतमष्टावधानं वाचदंति । पितुर्भारभृत् पितुः पोषकः तस्य स्वा
 जा औ रसपुत्राः पंचस्युः तदर्थं स्तब्धनं परार्थोऽन्यभोगायनवैभवाय । दानधर्मभोगार्थं भवेदित्यर्थः
 कार्यरापं स्यादिति भावः पितुर्भारभृत्वं स्ववर्गाय तत्स्वमिति पाठो वा ११ यश इति । यदा व्यये द्वादशे
 जीवश्चित्तस्य साभिमाने सगर्वे स ह्यये मतिः । कीदृशी किंतु कुबुद्धिरेवायेनार्थस्य परमार्थरूपपरत्वे

अकुप्यं च लाभे गुरौ किं न लभ्यं वदंत्यसृधीमंतमन्ये मुनींद्राः पितुर्भारभृत्स्वांगजाः पंचतस्य पर
 र्थं तदर्थो न चैद्वैभवाय ११ यशः कीदृशं स ह्यये साभिमाने मतिः कीदृशी चने चेत्यरे वा ॥ वि
 धिः कीदृशोऽर्थस्य नाशो हियेन त्रयंततद्रवे द्वादशो यस्य जीवः १२ ॥ इति गुरुभावफलम्
 समीचीनमंगं समीचीनसंगं समीचीनवक्त्रगनाभोगं शीलः ॥ समीचीनशर्मा समीचीनकर्मास
 ॥ समीचीनशुक्रो यदा लग्नवर्ती ॥

कस्य नाशो रथाद्व्यहानिर्वासः कीदृशो विधिरेवेत्यर्थः ते त्रयः स
 बंधुविषयकव्यः परंपंचकता अविधिद्रव्यत्यागः एवमेते भवेयुः १२ इति गुरुभावफलम् । समीचीन
 इति । यदा समीचीनः स्थानादिषु उलाढ्यः शुक्रो लग्नवर्ती तदांगं समीनं सुंदरं । समीचीनसंगः सत्सं
 गः समीचीनानां सौंदर्यवातुर्यादिगुणायुक्तानां वक्त्रगनानां वदस्त्रीणां भोगेन युक्तः समीचीनानि वि
 ध्युक्तानि कर्मणि यज्ञदानादीनियस्यसः समीचीनानि इह परत्र वा विषयभोगात्मकानि शरीराणि तत्क
 मफलानि नियस्यसः भवेदिति शेषः ११ मुखमिति । यस्य कुडं वस्थितो धनः ।

स्थः पूर्वदेवस्य दैत्यस्य पूज्यस्तस्य मुखं चारुभाषं सुवर्णा कमनीयापि बुद्धिश्चावी। कुशाग्रधर्मश्च।
 वासुखं विषयजे चारुना नाप्रे काराणि वासांसि चारुणि विधानि कुडंवेन स्वजनेन किं वा रुशोभनम
 पितु न किं चित्। चार्चगिकामसुवनिताभिलाषः स्यात्सुरितियथासंभवं शेषः। रतिरिति। यस्य दुष्टिक्का
 स्तृतीयस्थोदानवानां गुरुकस्तस्य स्त्रीजनेरतिः प्रीतिः नो बंधुताशः किमु तत्सुखं। तथा पुत्रसौख्येन पूर्यो
 जातमनोरथोनसेतापतिरपि दानसंश्रामकाले कातरोऽश्वरोभवेदिति सर्वत्र शेषः। महत्वाधिक इति यस्य
 तुर्यभावे सुरेज्योभृगुस्तस्य महित्वे उत्सवे त्वे पूज्यत्वे वाधिको भवेत्। सप्ततुष्टे कुडंवेन दयालुभिर्वा निजैः स्वकीयेरप
 रैश्च जनैः किं यतोऽधीनैः स्वाश्रितजनै रयितो पायनै रनो यहाँ रेरेव पूर्योः। तप्तः जन्मतः स्वजन्मभ्यजन

मुखं चारुभाषं मनीषा चार्चवर्षा मुखं चारु चारुणा वासांसि तस्य कुडंवेन स्थिते पूर्वदेवस्य पूज्ये कुडंवेन किं वा रुवा
 र्चगिकामः। रतिस्त्रीजने तस्य नो बंधुना शो गुरुस्य दुष्टिक्का गोदानवानां न पूर्यो भवेत्सुखं सौख्येन सेनापतिः
 कातरो दानसंश्रामकाले। महत्वाधिको यस्य तुर्ये सुरेज्यो जनेः किं निजैश्चापरे सप्ततुष्टेः कियतो षये जन्मतः
 सेजनेन्या अधीनार्यितो पायनै रेव पूर्योः। ४। सप्तत्रयोपि किं यस्य शुक्रो न पुत्रे प्रयासेन किं तत्संपादितार्थः उद
 के विना मंत्रमिष्टाशनाभ्यामधीते न किं तत्कत्वि

न्यामातुः कियदपरिमितं शं मुखं पोषयेदतिवापेन कुर्यात्। ४।
 सप्तत्रयति यस्य पुत्रे यंच मम भावेषु को न सप्तत्रयोपि किं पुत्रजन्मफलं नेत्यर्थः। येन तत्संपादितोर्थः तेन प्रयासेन परिश्र
 मेण किं मुदं किं विशिष्टोत्तरफलं मे श्रुत्यादिरूपमुदरतिभिः मनः संतोषरूपं च विना मंत्रमिष्टाशनाभ्यां। मंत्रेण जयेन मिष्टा
 होरेण वा रुकिम्। यदध्ययनात्कवित्वे काव्यकरणे शक्तिर्नवेत्। तेनाधीतेनापि किम्। अर्थत्यंच मे शुक्रे सफलं पुत्रज
 न्माया जितकप्रयत्ने श्रुत्यकारको मे च जपसूत्रमनस्तोषकारको तमभोजनसामग्रीकरणसामर्थ्याध्ययनं
 सो भवेदित्यर्थः। ५। सदा इति दानवेज्ये शुक्रेशुगे वष्टस्ये सुधासितोऽमृतसेवुक्त अमरवद् अनिवारणीय इति

यावत् शत्रुव्यपोद्ब्यत्यागस्तौ चोत्तमौ भवेतां स्वतो जातिगुणक्रियादिभिः श्रेष्ठोरियः सन्मार्गद्वयव्ययश्च भवेदित्यर्थः
 चपुनः संपादितं कृत्यं कार्यं विपद्येत न श्येत मंत्रतः कुमेवात जपेत्संतापमाप्नुयात् पूज्यादुरोः पूज्याय वा सौख्यं न धत्ते ६
 कलत्रं इति कलत्रे सप्तमेषु के सति कलत्राद्वनितायाः सुखं कलत्राद्यैरिष्यदेशात् नो सुखं कटिव्यथा भवेदित्यर्थः
 कलत्रं श्रोत्रिभार्ययोरित्यमरः कलत्रं स्त्रीरत्नगर्भं सत्युत्र गर्भा भवेत्त विलासाधिकोऽति कीडः प्रवासि विदेशगमन
 शीलः प्रवासो त्यक्तः स्वल्योद्यमो गणपते कथ्यते तथा के जनास्तस्मात्पुरुषा नमुद्यति तच्चतुर्थं मोहिताः सुह
 सैधेत श्रुतः सुधासितशत्रुः व्ययः शत्रुगोचोत्तमौ तौ भवेतां विपद्येत संपादितं वापि कृत्यं तपेत्तपि तः पूज्य
 सौख्यं न धत्ते ७ कलत्रे वरस्त्री सुखं नो कलत्रात् कलत्रं तु शुको भवेदन्न गर्भा विलासाधिको गणपते च
 प्रवासी तेन मुद्यति तस्मात् ७ जनः सुइवादी चिरं वार जीवे चतुष्पात्सुखं दैत्य पूज्यो ददाति जनप्यष्टमे क
 ष्टसाध्यो जयोर्यः पुनर्वर्द्धते दीयमानं धनं रार्म ८ कविस्त्रिंश्रिकोरोपुरे केन पौराः कुसीदेन ये वृद्धिः म
 स्मै ददीरन् गृहं ज्ञायते तस्य धर्मध्वजादेः सहोत्पादि सौख्यं सखा

तसर्वं ७ जनरति जनपि जन्म समयेष्टमे दैत्य
 पूज्ये चतुष्पादो गोश्वादीनां सुखं ददाति तथा सुइवादी दुष्टवाक्यश्चिरं बहुकालं चारु सुखं नैव जीवेत् जयोर्यश्च
 कष्टसाध्यो यत्नेन साध्यः धनं रार्म सुतम रार्मेना धर्म रार्म दीयमानं पुनर्वर्द्धते ८ कविरिति त्रिंश्रिकोरो नवमे भ
 गोपुरे तन्नगरे स्मै पुरुषाय ये पौराः पुरवासिनः कुसीदेन वृद्धिं जीवका वृद्धिं ददीरन् न केचित्पुरे तन्नमरा व्यतिरिक्ता
 न संतीत्यर्थः तथा तस्य धर्मध्वजादेर्दं भिक्त्वा देतो गृहं ज्ञायते प्रसिद्धेति शेषः सहोत्पादिभिर्भृतिभृत्यैः सौख्यं
 शरीरे सुखं भवेदिति शेषः धर्मध्वजीलिंगवृत्तिरित्यमरः लिंगं तर्द्धमिति विषधारणं ९ भृगुरिति कर्मगोदशम

स्यो भर्गो वावीर्यं वंशवीजं शान्तानकं वारुणादि । आत्मीयः स्वकी एव भ्रमो नीतिविस्मरणास्पृष्टविशेषः क्षयार्थे
इव नाशाय । न वा किंप्रत्यहं विप्रवृत्त्या ब्राह्मणा जीविकया जर्जरेऽवरैः प्रतिष्ठार्थं स्थापितपरिणाम्यैर्विवादाः दाहादकं
स्वर्णतुलामात्रशतयलपरिमितं न वकिं । अपि तु उत्तमं प्रलं सर्वमस्मादेव ज्ञानकीयप्रवृत्तिरिति पाठे तुलामानवः संकसमा
नेन ज्ञानकीयपितृसंबन्धिनी प्रवृत्त्या वृत्तिर्न किंचित् ॥ न युञ्जति । यस्य लग्नात्लाभः एकादशस्थे लाभदो इव ला
भकरिभृगुस्तं नरं सुखं सुशीले गुणा ब्यगुरौ र्युक्तं लसत्कीर्तिसत्यानुरागं कीर्तिसत्यवाक्यलोकं जनमितं महा

व भृगुः कर्मगो गोत्रवीर्यं वारुणादि क्षयार्थं भ्रमः किन्नुवात्मीय एव । तुलामानतो मारा कीयप्रवृत्तिर्जनेऽ
वरैः प्रत्यहं किं वादत ॥ १० ॥ गुणा ब्यं लसत्कीर्तिसत्यानुरागं महाभाग्यं मे श्वर्ययुक्तं सुखं । भर्गुर्लाभगो
लाभदो यस्य लग्नात्सुखं तद्दीपं च कुर्वति सम्पत् ॥ ११ ॥ कदाप्येति वित्तं विलीयेत नित्यं सिते दादशे के
लिसत्कर्मकरिणि दैर्घ्ये रयोनिः प्रभाभूतिशोपि प्रतपो ज्वलो मातृशीलेन तादृक् ॥ १२ ॥ इति श्रुक्ते भावफलम्

भाग्यमुत्तमं भाग्यवन्तं मे श्वर्ययुक्तं प्रभृत्वा व्यप्ते तादृशं समाकमहीराजानं कुर्यात्तुल्यतारतम्यात्पृथक् ।
श्रुगेव फलं स्यात् ॥ ११ ॥ कदापि । दादशे सितः श्रुको सौ के लिसत्कर्मकोडासद्ययजनितसौख्यं गुणानां
कीर्तेश्च क्षयनाशमिदं वैरं जनानां विरोधं कलहं सदा करोति । तथा कदापि वित्तमेति धनमाप्नोति वित्तं
विलीयेत लीनं स्यात् । अथाधिकं सादित्यर्थः । नित्यमिति केचित्पानः अन्यतः सुगमं । इति श्रु० । अथ
शान्तिभावफलम् । कलाविति । तनुस्थे लग्ने कजे शनौ धनेनातिपूरः संपन्नः । अतिरूपः संतोषहीनः विषादी

चं दी०
१२

अप्रत्यक्षः स्थूलरूपः सूक्ष्मविचारासमर्थः दृष्टिर्जं विषं दृष्ट्यै वरिष्ठनाशके। आधिर्मानसंदः खेक
रो। तीति कत व्याधिवाधावातादिपीडा मत्सरावेषः परोत्कर्षा सहितः सन्त्वं मेव पीडितः उद्देगवान्स्यात्
१ कुडुं वरति। कुडुं वेद्वितीये शानावसौ पुरुषः सुषपि क्षया सुखलाभे क्षया कुडुं वात्स्वजनाद्वर्जितो
पिवियुक्तो न्यदेशप्राप्त इत्यर्थः किं किं वस्तु न भुंक्तोऽपि तु सर्वविषयभोगवान्स्यात्। तथा प्रसक्तिप
रिचये किना लोहघटितशस्त्रपात्रादि अरुधातुन वा सुचरां वा हिरण्यं लोहमित्यादिनिघं दृक्तेः को
लभेत् किं तु सावेत्यर्थः मित्रेणामि समं सार्द्धं तित्तं वचो वा क्व वति वदति। २ तृतीये शनविति। तृतीये श

कलौ यस्य लग्नस्थितो नार्कमुक्तः कुतस्तस्य वीर्यं कुतश्चाधिकारः। विषं दृष्टिं विषं चाधिकृद्वाधि
वाधातस्वयं पीडितो मत्सरावेषा एव। १ सुखापेक्षया वर्जितो सौ कुडुं वात कुडुं वेशनौ वस्तु किं किन
भुंक्तो समं वक्ति मित्रेण तित्तं वचोऽपि प्रसन्नादिना लोहके को लभेत्। २ तृतीये शनौ शीतलं
नैव चित्तं जनं शो ह्यमाशायते भुक्तभावी। अविघ्नं भवेत्कर्हिचित्तं नैव भाग्यं दृढा सै मुखी
उर्मुखैः सत्त्वतोऽपि। ३ चतुर्थे शनौ पैतृकयाति हर्षं धनं मंदिरं वंधुर्गोपवादः जने तु स्वमातुश्च
सतापकरी गृहे वा हने दानयो वापु रोगात्। ४

नौ जनात् सहजादे रुचं मातृरात्रमाच्च चित्तं मनः शीतलं शान्तं
नैव जायते भाग्यं लाभाद्यदृष्टमविघ्नं विघ्नरहितं कर्हिचित्तं कदापि नैव भवेत्। ३ चतुर्थ इति। चतुर्थे शनौ पै
तृकं पितृसंबन्धिने मंदिरं गृहं इत्यादि। नास्पृहस्तगतं स्यात्। वंधुर्गोपवादो वंधुनि दागृहे वा हने हानयो ना
शः गृहहानिर्वाधनहानिश्च पितृमातुश्चापि सतापकारी वा ते रोगाच्चास्य बुद्धिर्न द्वा। ४ शनविति। पंचमेश

विभूतिर्धनसम्पत्तिः
वि
नौ सुप्रजा हेतुः रवी संताने मित्रं तत्केशभागी। विभूतिर्धनसम्पत्तिः

तथा विना मना अतएव शर्म कृत सर्वेषां पुरव कोरि मना संमने

अलाः स्थिरावु किने मुक्ता कुटिलेत्यर्थः देवते देवविषये धर्मशास्त्रे धर्मप्रतिपादके वेदस्मृत्यादीनरतिः प्री
तिः विश्वास इति यावत् तद्वत् मित्रतो विचारविषये मित्रतो मित्रेण कलिः कलहः क्रोडपीडाकुसुविषये ले
शस्तस्मादिति शेषः ५॥ रियोरिति यस्मिन् शनौ यद्यभवने न स्य सूर्यस्य पुत्रो भवेत्तस्यारेः शनौ भूयते एतच्च
रतः सकाशाद्गीतयः किमपि तु नेत्यर्थः युद्धे रणो वा देयो वा प्रतिवादी सन्तु खोन भवेत् बलाद्धितः कोरप्रभ
तिचतुष्पात्सुखमातुलानो विनाशश्च भवेत् सुदारा इति शनौ धनगे सप्तमस्य सुदाराः शोभनस्त्रियः सुचारु
मित्रं सुहितकारी चारुचितं न्यायार्जित इव चिरं बृहत्कालं न सदैतत्सु खन भवेदित्यर्थः दंपती त्वीपुरुषावपि
शनौ पंचमेव प्रजहेतुः खं विभूतिश्चलानिश्चला तस्य बुद्धिः रतिर्देवने धर्मशास्त्रेन तद्वत् कलिर्मित्रो मित्राः
क्रोडपीडा ५॥ रियोरजतश्चौरतौ भीतयः किंयदीनस्य पुत्रो भवेद्यस्य शनौ बलावुद्धितः कोररोतस्य जे
ताय हिष्यादि शर्मनतन्मा तुलानुम ६॥ सुदारानमित्रं चिरं चारुचितं धनेमदगे दंपतिरोगरूपे अनुत्सा
हसाफल्यरुद्धीनवेताः कुतो वीर्यवान् विद्वलोलुपं व्यात ७॥ वियोगो जनानामनौपाधिकानां विनाशो
धनानां तथायस्य न स्यात् शनौ रघुगे व्याधितः सुददर्शी तदग्रे जनः कैतवकः करोति ८॥
रोगयुक्तौ स्यात्तमिति शेषः ८॥ तथा अनुत्साहसाफल्यरुद्धीन निरंतरमनुत्साहीहीनचेताः हीनचेतौ मानस्य
स्य सः विद्वलो किं वित्करः लोलुपोतिरुहः कुतो वीर्यवान् स्यादित्यस्य सर्वत्र सेवंधः ९॥ वियोग इति शनौ र
घुगेऽष्टमस्य अनौपाधिकानामुपाधिरहितानां जनानां वियोगः तत्सगाभाव इत्यर्थः धनानां विनाशो यस्य न स्या
त्सकः तथा व्याधितः सुददर्शी पिरदोषा चैषी तदग्रे न्योजनः कितवधूते भावं किं करोतु महाधूतोति धूर्तवित्सा

विना मना अतएव शर्म कृत सर्वेषां पुरव कोरि मना संमने

दायतिरेव वा स्यात् ॥ ८ ॥ अजातस्येति यस्य कर्म गोदशमस्थो मेदस्तस्य माता अजा अर्धा मातुः भावेन तस्या एव दुग्ध
पानं स्यात् ॥ वातरेव स्वभुज एव धनो पूजकत्वेन पिता बाले एव तत्तपि त्रीर्नाशो भवेदिति भावः ॥ तथा धिपत्या कोष्ठ
पालाच्चोदहं तो वृथा निष्कारणं सर्वतः सर्वेषु लोकेषु डकर्मता उत दंडादिशानैः क्रमेण विग्रहे जयः शर्म सुख
मेधते कर्तते जीविके जीवनेति ॥ सुता स्वल्पचेतनत्वादित्याशयः ॥ सुको धार्थदशमस्थ शनैः ॥ पद्यांतरमाह
शनादिति ॥ व्योम गोदशमस्थ शनौ मातुः सुखं विंदते किं पित्रा जनकेन च ॥ शैशवं शिशोर्भावा बालकीडानोदृश्यते
मृतिस्तस्य पितृत्वा न तित्तं तु शीलं रतिर्योगशास्त्रे गुरोराजसेपि सुहृत्पुत्रतोऽऽखितो दीनफलः शनि
धर्मगो कर्म शर्म कृतसंत्यसेदा ॥ ९ ॥ अजातस्य माता पिता करे व वृथा सर्वतोऽदृष्टे कर्म धिपात्या शनैरेव ते कर्म
गेशर्ममं देजयं विग्रहे जीवको ॥ नाधिकारः ॥ १० ॥ शनौ व्योमगे विंदते किंच माता सुखं दृश्यते किं जनेता ॥ निधिः
स्या ॥ स्यापितो वा पिता वा कृषिप्रराशेऽद्वंद्वं दृश्यते दैवतो वा ॥ ११ ॥ निधिस्थापितो वा कृषिश्च प्रराशो भवेद्
सुतो दैवतो वा ॥ शनौ व्योमगे विंदते किंच माता सुखं शैशवं वीक्ष्यते किं जनेता ॥ १० ॥ स्थिरं वित्तमायुः स्थि
रमानं संचस्थिरानैव रोगादयो न स्थिराणि ॥ अयत्नानि मूरः शतैरेका एव प्रपंचाधिको लाभगे भानुपुत्रे
किंतु तन्नेत्यर्थः ॥ तथा तत्तपि त्रास्यापितो निधि इवाकरः स्वयं वा पिता सुवीजे रुत्यादिता कृषिश्च
दृश्यते दृश्यनिमित्तो न स्वचक्रपरचक्रादिना दैवतो जलाग्न्यादिभयेन वा ध्रुवं निश्चितं प्रराशेत् ॥ १० ॥
निधिस्थापित इति ॥ लाभगे भानुपुत्रे शनौ वित्तं स्थिरं निश्चितं मायुः स्थिरं बृहत्मानं संचस्थिरं स्वस्थ
रोगादयो न स्थिराः ॥ आरोग्यं स्यादित्यर्थः ॥ अयत्नानि संतानानि नास्थिराणि संतानशोकः स्यादिति
भावः ॥ शताघतसंख्यमनुष्ये भोपि प्रपंचाधिको रागदेवो ययौ एको मुख्यः शूरश्च स्यात्सुयितियथाय

अथोपः ११
१३

विनष्ट इति। व्यवस्थेदादशस्येसूर्यसूनौ सति अशूरः कातरोनिष्ठो निर्मलो निस्त्रयोनिजोर्लवहिः परदेशे प्रस-
 न्नो गृहेने प्रसन्न इत्यर्थः। मंदने चौरिपुध्वं संहृदि फगः। सशनिर्लग्नयः सन्वयगश्चेततदवैभवं समर्थियते हेतुः यज्ञा-
 शनि र्थमेव भवेदिति सर्वत्रान्वयः इति ॥१२॥ इति द्वादशभावफलम्। अथ राहुभावफलम्। स्ववाकोरति। यस्य लग्नेन
 मोराहः सनरो भग्नारिवीर्यः पराजितशत्रुवलोयतः समर्थोऽतः परेषां प्रभावान् प्रभुत्वानि प्रतोपानि स्वतेन सोहे-
 तोः समाध्यादयेत्। आवेस्तिरस्कर्यज। स्वान् स्वजातीयान् परार्थान् परस्वानि च साधयेदात्मसात्कर्यज। भूरीदारे
 विनष्टो भवेन्निष्ठो निस्त्रयो वासचे लग्नयेवैभवं यत्ने हेतुः। प्रसन्नो वहिर्नो गृहे मंदने चौरिपुध्वं संहृदि फगः
 पंगुरेव ॥१३॥ इति शनिः। अथ राहुः। स्ववाको समर्थो परेषां प्रतापान् समाध्यादयेत्साधयेत्स्वापरार्थान्। तमो यस्य ल-
 ग्ने सभग्नारिवर्गः कलत्रे धृतिभूरीदारे पियायात् ॥१४॥ कुंडं वेतमो मर्षिभूयात्कुटुंबं सुदीयान् यानि भूयो वित्तपालः
 स्ववर्गपरा शोभयं शस्त्रपाशो रवश्च लभेत्पारवश्यं रवलेभ्यः ॥१५॥ नसिंहो न नागो भुजा विक्रमेण प्रयाति ससिंहो सु-
 तेतत्समत्वं तृतीये जगत्सोदरत्वं समेति प्रनातो पिभाग्यं कुतो यत्ने हेतुः ॥१६॥
 मसंतोषं यायात् कामाधिकः स्यादिति भावः ॥१७॥ कुंडं वेदति कुंडं वेतमो राहुश्चेदवंशपारवश्यं त्वं पराधीनत्वं
 काराग्रहनिवाशित्वं वा शस्त्रतो भयं वलभेत् ॥१८॥ तथा मर्षाभा विषिता मिथ्या भावी निभूयो भयं हितो वि-
 त्तपालोऽप्यरसुकः कृपरा इति यावत् स्ववर्गपरा शोभं कुना शोभवेदिति शेषः ॥१९॥ नसिंह इति ॥ इ-
 त्जन्मनि तृतीये सिंहो सुते राहो भुजा विक्रमेण वाहुवलेन नानरो नागो हस्ती अथ वा सिंहो सत्सम-
 त्वे तत्तुल्यतां न प्रयाति ॥ जगत्त्रैलोक्यं सोदरत्वं भावसमेति ॥ तथा भाग्यं प्रयातो पिप्राप्तभाग्ये पियत्ने हेतुः

प्रलसो यमसहेतुः करणं कुतः कथं स्यादिति सिद्धेति त्वर्थः ॥

नृपैरिति रंध्रगोऽष्टमस्योवध्रशत्रुः राहुः अमंगं थिहत् अमेरावह प्रयासेनगुं थिवाल गोलकं करोतीति हत् वपुनः
स्तनरंजनास्तपजंति यथाजनकस्येदंजनकं धनं पितृधनं पितृव्यं नृपैः राजभिः पंडितैश्च वेदितः पूजितः स्वजनैर्निंदितः
अभाग्यलाभः सहदेवकारमेव भ्रंशः कार्यहानिरसहस्रदुर्भवेदिति शेषः ८ तम इति यस्य विवि को रो न व मे त म शे
त्सनरोमनीषी बुद्धिमान् स्वर्गगौः पूजितो दयालुर्दयावान् देवतीर्थकौतुकी सभायां घोमैलकः प्रकारकः स्यात्कृतसुपकार
नृत्यजेत सदाबंधवर्गपालयेत् ९ सतीति खगेदशमस्ये गौरा हो सत्यसौ जनौ मदेऽनवधानसमये र्थव्यपी कूरकर्म इत एव
जनैर्व्याकुलः सुखेनाधिरोते शयनं कुर्यात्सदा म्लेच्छसंसर्गतोऽतोगर्वमुच्चैर्मानिनी कामिनी भोगं मानवती स्वीरतिमुत्तमिल
नृपैः पंडितैः वेदितो निंदितः स्वैः सत्त्वद्रागपलाभोऽसहस्रदुर्गणैर्वधनं जानकं तं जनाश्च त्यजंति अमंगं थिरक्
रंध्रगः स्वर्गभानुः ५ तमो गो कृतं नृत्यजेत वृतादित्यजेत्सोदरानेत रंश्चापि स्वान् रतिः कौतुके यस्य स्युत्रि
त्रिकोरो शयानी सुखेवंदिनो बोधयंति ६ सति श्रीमदे र्थव्यश्च प्रतापा जनैर्व्याकुलो तौ सुखेनातिरो
ते सुहृदः सुखगे ग्धोजलेशीतलः किंपुनः केतवो यस्य स कूरकर्म १० लभेद्वाक्यतो र्थचरेत्किं करेण
व्रजेत्किंच देशं लभेन्नोपविष्टः परार्थाननर्थद्वरे हत एव प्रजा किं सकोपातमो लाभगश्चेत् ११ सीताराम
भेत् १० लभेत्तदिति लाभगस्तमो राहुश्चेत्सुतोत्पत्ति सौख्यं सदा म्लेच्छतो र्थचद्व्यं वलभेत् सामिमानः किं करे
ण सेवकेन चरेत्परित्येर्विनानकुत्रापि गच्छेदित्यर्थः विदेशं किं व्रजेत् किमर्थं व्रजेत् गृहस्थित एव सर्वं लभेदिति भावः
य धूर्ता बांधवो मित्राणि च स्पसः धूर्तानां बांधवो त एवानर्थी ये अन्येन सर्वानर्थं कारी परार्थान् हरेत् गृह्णीयात्तद्व्या
त्सर्वददतीत्याशयः ११ तम इति तमो द्वादशे दीनतां पार्श्वमूलं कोडे वातपीडां खलैर्मित्रत्वं साधुलोके सज्जने रिपुत्वं
शत्रुत्वं प्रयत्नेनार्थतंस्वेष्टकार्ये वैपरीत्यं विरोधे परिणामे मनोबाधितार्थस्य सिद्धिमातनोत्यस्य सर्वत्रान्वयः १२ इति राहु
दशभावफलम्

तमो द्वादशे विग्रहः संग्रहोऽपि प्रयत्नवृत्तौ न र्थतामातनोति । नन्वाभोद्रामि
नीयत्रैल्लक्षा विगमेमनोवांछितार्थस्य सिद्धिः ॥ १२ ॥ इति गुरुभावद्वादशो + १

अथ केतुभावफलम् । यदशति । तनुस्यः शिखीकेतुः बांधवैः लेशकर्तादुःखदः डीर्जन्येभ्योभयं । मनोव्यग्रताव्याकु-
लत्वं कलत्रादिचिंतामदौ द्वे गता विकलता च शरीरेमादुतीवापुसं वधिनीव्यापि नैक धनैक प्रकारस्यादित्यर्थः । धने इति
धने केतुरव्यग्रता किं नरे शाद्राज्ञः धनधान्यनाशः कुटुंबादिरोध इति । धने द्वितीये केतुश्चेत्तदा धनविषये नरे शाद्राज्ञः सका-
शादव्यग्रता किं । किंतु व्याकुलता नैव । धान्यनाशः कुटुंबादिरोधः । मुखनाभयं किं । मुखं नैरुज्ज्वलं किं वा स हतं च चः शोभ-
नं काक्यमपि तु तस्वे गृहे भेषगे सौम्यगे हे कन्या मिथुनमो राय्यति सौरव्यं भवेदिति सर्वत्रान्वयः । अत्र श्लोकद्वये पितदा-
लग्नगाः केतव इति केतुः धने केतुरेकवचनपाठश्चित्यः । कांतिमेतलसं पातयोरवरुहकेतुसंज्ञयोः स्थानग्रह-

यदालग्नगाः केतवा लेशकर्ता स रोगादिभोगाद्भयं व्यग्रतां च । कलत्रादिचिंतामदौ द्वे गता च शरीरे वि-
बांधान्यथामारुता च ॥ १ ॥ धने केतवो धान्यनाशं धनच कुटुंबादिरोधं तृपाद्व्यचिंतो मुखे रोगदाः सत्त्व-
तं नैति भाष्यं यदा त्वगृहे सौम्यगे हेतु सौरव्यम् ॥ २ ॥ शिखी विक्रमेशत्रुनाशं विवाहं धनं भोगं भेषयते जौधिकं
च । भवेदंधनशस्तदा वाहपीडाभयो द्वे गता मानसो द्वे गतां च ॥ ३ ॥ चतुर्थ्यमातुः सुखं नोकदाचित्सुहृद-
र्गतो पैत्रकं नाशमेति शिखी वंधुहीनो सुखं स्वोच्चगे हे विरनो वसेत् सर्वदव्यग्रता च ॥ ४ ॥

एत्वेन सिद्धांतोक्तेरेकवचनस्यैव वितत्वात् केतना सहितोक्तवद्वत्वं तत्त्यात विषयं विज्ञेयं स्थानमि-
ति ॥ २ ॥ शिखीति । विक्रमे तृतीये शिखी धनं भोगं विषयं सुखं भेषयते ज एतत्रयमप्यधिकं शत्रुनाशं च पुनर्वि-
वाहं सुहृदगं नाशं वाहपीडासदभयो द्वे गताभिराकुलं विधत्ते ॥ ३ ॥ चतुर्थ्ये इति । चतुर्थ्ये शिखी चेन्मातुर्न सु-
खं सुहृदगात्कदाचि नो सुखं पैत्रकं पितृसं वधिधननाशमेति । स्वे गृहे विरनो वसेत् वासश्चेद्व्यग्रता
व्याकुलत्वं स्वोच्चगे हे । स्वोच्चे स्वगे हे वा शिखी नितु वंधुवर्गात्सुखं भवेदिति सर्वत्र शेषः ॥ ४ ॥

यदा इति । पंचमेयदाराह पुष्टं केतुः प्रयाति तदा सादरे भ्रातृविवये घातादिकसंध्यातेन शस्त्रक्षतादिना
वातरोगे रावा लेशः स्वकुष्ठा व्यथा पीडितः स्वल्पपुत्राः अल्पपुत्राः संततिः सनरो वीर्ययुक्तोऽपि दासो भवेदि
त्यस्य सर्वज्ञान्वयः ॥ ५ ॥ तमरतिः ॥ षः भावे तमसो राहोः पृष्ठभागे पुष्टे केतादित्यर्थः गते सति मातुलान्मातृसहजान्मा
नभंगः स्वोदरदानिः रिपूणां विनाशः चतुष्पादागोमहिष्यादीनां गजाश्वादीनां वा मुखं । तुष्टचित्तं हीनमनसं शरीरे
स्व सदानामयं सारोग्यं व्याधिनाशश्च भवेत् ॥ ६ ॥ शिखिति सप्तमेशिखी चेत्सार्गं चिंताभूयसावर्द्धी निवृत्तस्य परवृत्तध
पदा पंचमो यस्य केतुश्च जातः स्वयं सोदरे घातवतादिकं ॥ स्वबुद्धिं व्यथा संततिः स्वल्पपुत्रा सदा सो भवेद्दीर्घ
युक्तो नरश्च ॥ ७ ॥ तमश्चायया वृष्टे शत्रुनाशं भवेन्मातुलं पृष्टुतो मानभंगं चतुष्पात्सुखं सर्वदा तुष्टचित्तं नरो
गश्चेदेहं सदा व्याधिनाशः ॥ ८ ॥ शिखी सप्तमे मार्गतो द्वे गता च निवृत्तचनशो यवावारिभीतिः ॥ भवेत्कीटगः
सर्वदालाभकारी कलत्रादिपीडा व्ययो विग्रहश्च ॥ ९ ॥ गुदैः पीड्यते वाहने द्रव्यरोधं यदा कीटकन्यगता युग्म
गे वा भवेद्द्रव्यगे राहुराष्टायया जुजे गोभिर्गे जायते चार्थलाभः ॥ १० ॥ यदा धर्मगाः केतवः लेशनाशं सुता
ध र्थी भवेत्तल्लेष्टो भाग्यवृद्धिः ॥ सहोत्थव्यथा वाहुरोगं विंते तयो दानतो हा सावर्द्धिं करोति ॥ ११ ॥ गं गा शं
नस्य नाशः अथवारिभीतिर्जलभयं कलत्रादिपीडा । व्ययोर्यस्य व्यग्रता मनसः कीटकोटश्चिकराशिस्यः केतुश्च
सर्वदालाभकारी भवेत् ॥ १२ ॥ गुदै इति । अष्टमे राह पुष्टे केतौ गुदमंशादि रोगै रवश्यं पीड्यते । वाहनादेर्भयं स्वद्रव्य
स्पर्शः कीटकन्याजगो युग्मगे तु वृश्चिककन्यामेष वृषमिथुनस्ये केतौ सार्थलाभो भवेत् ॥ १३ ॥ यदा इति । यदा
धर्मभावेन वमेशिखी तदानीं सहोत्थानं भ्रातरां व्यथा पीडा वाहुरोगभुजे व्याधिः । तयो दानतो हा स्यवर्द्धिं
तत्तपसा दानेन च लोके उपहास्यतां विधत्ते । तथा लेशनाशो न्लेष्टो भाग्यवृद्धिः सुतार्थी च भवेत् ॥ १४ ॥ पितृरि
ति यदा कर्मगो दशमस्थो यस्य केतुः तदा तंडुर्भगं सुंदरं वृष्टभाजं लेशभागिनं जातुकदाचिद्वाहने वाहननिमि

व० टी० १६ तं पीडितं पितुर्नेसुरखंडः खमित्यर्थः मेषवृषालिकन्यासुवेष्टुनाशं करोतीति सर्वत्रान्वयः १० सुभाग्य इति
लाभगः शिखीकेतुः १ सर्वेषां च स्तुनां लाभं करोतीति तथा सनरः सुभाग्यः सुविद्याधिकः सुगात्रः सोभनागं च तं
एव दर्शनीयो मनोहरः सुतेजाः सोभनप्रतापः सुवस्त्रोपिस्मादिति शेषः ॥ तस्मिन् संततिर्दुर्भगाभाग्रहितादेरेभ
ये पीडते च ११ शिखीति शिखीकेतुः रिष्कगः द्वादशस्य च स्तिगुह्याधिने चैव स्तिनभिरधो भागो गुह्यं लिङ्ग
मं प्रोक्षते चैषां बद्धैकवज्रावः तस्मिन् रुजारे गेरा पीडनं व्यथां भातुलां चर्मसुखं नैव करोतीति सर्वत्रान्व

पितुर्नेसुरखंडकर्मणो यस्य केतुः स्वयं दुर्भगः शत्रुनाशं करोति ॥ हृदेवाहने पीडयेत्तातुरेकतदा वै खगे कल्प
गडसुभाजं १० सुभाग्यः सुविद्याधिको दर्शनीयः ॥ सुगात्रः सुवस्त्रः युतेजोपियस्य ॥ हरे पीडते संततिर्दुर्भ
गा च शिखी लाभगः सर्वलाभं करोति ११ शिखी रिष्कगः पादने चैव पीडां स्वयं राजतुल्यो न्ययं सत्करो
ति ॥ रियोर्नाशं मातुले नैव शर्मरुजैः पीडयेत्तव स्तिगुह्ये सदैव १२ चमत्कारचिंतामरौ गतस्वगानां फलं
कीर्तितं चाशुनारायणेन ॥ पठेद्यं द्विजस्तस्य राज्ञां सभायां समक्षं प्रवक्तुं चान्ये समर्थाः १३ चमत्कारचित्ता
मरोश्चारुटीका च कासन्वयार्थप्रबोधप्रदीपः ॥ सुदैवजधर्मे श्वरो मालवीयः प्रमोदाय भूदेवो दक्षना नाम २

यः ॥ इति केतुद्वादशभावफलानि ॥ चमत्कार इति ॥ चमत्कारचिंतामरौ गतस्वविप्रनारायणे न जन्मन्तु राउलिकायां
जन्मकालभाविजं यमुलं कीर्तितं कथितम् ॥ यो द्विजः पठेत्तस्य राज्ञां सभायां ॥ समक्षं तन्मिकटे प्रवक्तुं मन्ये नैव सम
र्थाः भवन्तीति शेषः १४ चमत्कार इति ॥ इति श्रीचमत्कारचिंतामरौ चान्वयार्थप्रदीपिकायां ग्रहभावफलाध्या

४२/न

॥ श्री ॥
१६